

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради PhD 12959
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Наталія ПАНЧЕНКО, 1990 року народження, громадянка України, освіта вища: у 2013 році закінчила Київський національний університет технологій та дизайну, здобувши кваліфікацію спеціаліста з обліку і аудиту, не працює, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (м. Київ) від «9» квітня 2026 року № 39, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –	Анатолія МУЗИКИ, доктора юридичних наук, професора, провідного наукового співробітника відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
--	--

Рецензентів –	Дмитра ГОРБАЧОВА, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
---------------	--

Романа КВАШІ, доктора філософії у галузі права, наукового співробітника відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Офіційних опонентів –	Дар'ї БАЛОБАНОВОЇ, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінально-правових дисциплін інституту права та безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ;
-----------------------	---

Людмили МОСТЕПАНЮК, кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри кримінального права, Національна академія внутрішніх справ внутрішніх справ.

на засіданні «9» червня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 ПРАВО Наталії ПАНЧЕНКО на підставі публічного захисту дисертації «Правова визначеність

у Кримінальному кодексі України» за спеціальністю 081 ПРАВО.

Дисертацію виконано в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України (м. Київ).

Науковий керівник – Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології доцент кафедри кримінального права та процесу, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України.

Дисертацію Наталії ПАНЧЕНКО «Правова визначеність у Кримінальному кодексі України» подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису державною мовою, вона є самостійним, актуальним, завершеним науковим дослідженням і відповідає ВИМОГАМ до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). Дисертація містить анотацію, зміст, перелік умовних позначень, вступ, чотири розділи, що містять десять підрозділів, висновки, список використаних джерел (318 найменувань), додатки.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають спеціальності 081 Право.

Обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів забезпечено поєднанням загальнонаукових та спеціальних наукових методів пізнання.

Дисертація містить нові науково обґрунтовані результати проведеного здобувачем дослідження, які розв'язують конкретне наукове завдання, що полягає у характеристиці правової визначеності у КК України як складової принципу верховенства права, що мають істотне значення для кримінально-правової науки, а також для правозастосування, одержані здобувачем особисто, які мають практичну та теоретичну цінність та які підтверджуються документами, що засвідчують проведення здобувачем досліджень, що відповідає пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Зокрема, у дисертаційній роботі: *вперше*: виокремлено правову предиктивність, що обумовлено єдністю правової визначеності та невизначеності, необхідністю формування толерантності до правової невизначеності на етапі правотворчості та реалізації правових норм; висновується, що правова визначеність у межах кримінальної юстиції є поняттям з дихотомічним змістом та об'єднує вимоги (правила) кримінально-правового та кримінального процесуального змісту, а сама категорія правової визначеності змістовно та сутнісно є поліморфною конструкцією, яка дає підстави розглядати її як властивість норми права, принцип права, вимогу до

судового рішення, наслідків його законної сили, підстав відміни судового рішення, суб'єктивного права особи знати, в чому її обвинувачують; зроблено висновок про можливість зворотної дії в часі результату судового тлумачення, який надається Верховним Судом, що об'єктивується у вигляді правових висновків, викладених у постановах цього Суду, якщо такий результат судового тлумачення є більш сприятливим для особи, яка вчинила кримінальне правопорушення порівняно з тлумаченням, яке існувало на момент його вчинення; запропоновано використовувати під час тлумачення невизначених кримінально-правових приписів принцип *favor rei*; встановлено залежність між нормативним забезпеченням правової визначеності (превалюванням правової визначеності) кримінально-правових приписів та стабільністю цього припису, його усталеністю та тяглістю, а саме – чим більш усталеним, тяглим та стабільним є припис, тим з більшою вірогідністю цей припис є визначеним та навпаки; *удосконалено*: розуміння рівнів правової визначеності, до яких віднесено нормативний, доктринальний, судовий; підходи науковців до нормативного забезпечення визначеності понять у тексті КК України; шляхи процедурно-організаційної діяльності Науково-консультативної ради при Верховному Суді; розуміння кваліфікуючої ознаки «використання ЗМІ» у ч. 3 ст. 436-2 КК України; підхід, відповідно до якого статті про співучасть у вчиненні кримінального правопорушення характеризуються загалом балансом визначеного та невизначеного, а в КК України в цілому, навіть у зовні однозначних формулюваннях, міститься елемент визначеності та невизначеності; *дістали подальшого розвитку*: наукові підходи щодо діалектичного зв'язку між визначеністю та невизначеністю кримінально-правових приписів; поділ дефініцій кримінально-правових понять на фундаментальні та конкретні; уявлення про забезпечення єдності судової практики Верховним Судом та про його засоби, а отже про забезпечення визначеності у КК України; визначення відмінності між єдністю та стабільністю судової практики.

Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних джерел та судової практики.

Здобувачка має 7 (сім) наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 (три) наукові публікації, опубліковані у наукових виданнях включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України категорії «Б» і які мають активний ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier), 4 (чотири) тез доповідей на наукових та науково-практичних заходах., що відповідає пунктам 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а саме:

Наукові праці,
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Панченко Н. В. Правова визначеність: взаємозв'язок кримінальноправового та кримінального процесуального аспектів *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 80: ч. 2. С. 85–89. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.12>

2. Панченко Н. В. Принцип *favori rei* в американській судовій доктрині *void-for-vagueness* (недійсності у зв'язку з незрозумілістю) та доцільність його запозичення у кримінальне право України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 86: ч. 4. С. 317–321. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.4>

3. Панченко Н. В., Загине́й-Заболотенко З. А. Можливість зворотної дії результатів судового тлумачення кримінального закону в контексті його правової визначеності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 688–693. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.106> <https://appjournal.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/108.pdf>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Панченко Н. В. До проблеми визначеності норм про злочини проти основ національної безпеки України. *Права людини в умовах воєнного стану в Україні: До тижня права і 75-річчя Загальної декларації прав людини* : зб. наук. праць за матер. круглого столу (м. Київ, 7 груд. 2023 р.) / редкол.: А. Ю. Нашинець-Наумова, Г.П. Власова, С.В. Бобровник, Т.О. Дідич, Н.А. Сергієнко, А.П. Чернега. Київ: Київ. стол. ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. С. 185–189.

5. Панченко Н. В. Глосарій як засіб визначеності в проєкті Кримінального кодексу України – критичний погляд. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення: Тези доповідей за матеріал. I Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 17 травня 2024 року)* / відп. ред. В.В. Аніщук, А. М. Земко. Луцьк: ІВВ ЛНТУ, 2024. С. 219–223.

6. Панченко Н. В. До проблеми визначеності норм про співучасть у вчиненні кримінального правопорушення. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення: тези доп. за матеріал. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 30 квітня 2025 року)* / відп. ред. В.В. Аніщук, С.Г. Зицик. Луцьк: ІВВ ЛНТУ, 2025. С. 320–323.

7. Панченко Н. В. Розуміння принципу правової визначеності у кримінальному праві: до постановки проблеми. *Права людини в умовах воєнного стану в Україні: до тижня права і Загальної декларації прав людини: зб. наук. праць за матер. круглого столу, Київ, 10 грудня 2024 р.* / редкол.: А. Ю. Нашинець-Наумова, Г. П. Цимбал, С. В. Бобровник, Т. О. Дідич, О. І. Чаплук, А. П. Чернега. Київ: Київ. столич. ун-т ім. Б. Грінченка, 2025. С. 190–193.

У дискусії взяли участь:

Анатолій МУЗИКА, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Оцінка позитивна із зауваженнями.

Дар'я БАЛОБАНОВА, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ. Оцінка позитивна із зауваженнями.

Людмила МОСТЕПАНЮК, кандидат юридичних наук, доцент, професор завідувач кафедри кримінального права, Національна академія внутрішніх справ. Оцінка позитивна із зауваженнями.

Роман КВАША, доктор філософії у галузі права, старший науковий співробітник відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Оцінка позитивна із зауваженнями.

Дмитро ГОРБАЧОВ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Оцінка позитивна із зауваженнями.

Члени разової спеціалізованої ради **висловили такі зауваження:**

Дар'я БАЛОБАНОВА:

1. Не ставлячи під сумнів наукову новизну положень, що виносяться на захист, бажано було б почути пояснення або додаткові міркування авторки щодо окремих з них:

– у визначенні правової предиктивності та в цілому по тексту дослідження неодноразово зазначається про необхідність формування толерантності до правової визначеності, як на етапі правотворчості, так й при реалізації правових норм. Чи не призведе така толерантність до зворотного – нехтування правовою визначеністю? Можливо її слід обмежити якимось запобіжниками, визначити її кордони?

– авторка удосконалює розуміння кваліфікуючої ознаки «використання ЗМІ», але виникає питання, чому саме ця ознака привернула увагу дисертантки? Чому вона розглядається виключно в контексті ст. 436² КК України, хоча зустрічається також в інших статтях (ч. 3 ст. 109, ч. 2 ст. 258², ч. 2 ст. 436¹ КК України)? Так само виникає питання, чому саме інститут співучасті зацікавив дисертантку з точки зору правової визначеності, хоча авторка зазначає в тексті, що цей інститут є досить визначений.

2. На с. 125–126 дисертації авторка досить ґрунтовно аналізує глосарій,

запропонований розробниками Проекта КК України, підтримуючи ідею його запровадження, але вказуючи на зовелику кількість термінів, які в ньому тлумачаться. Хотілося почути думку авторки дослідження, якої кількістю чи за якими критеріями слід обмежити об'єм глосарію, а також чи потребують визначення в ньому поняття, які використовуються в інших нормативно-правових актах. В контексті цього також викликає певні заперечення теза авторки про те, що «стосовно дефінітивних приміток бланкетного характеру і так зрозуміло, в яких нормативно-правових актах слід шукати роз'яснення змісту того чи іншого поняття» (с. 118). Дійсно, інколи це так, але досить часто виникають ситуації, коли, не маючи досвіду у обширній нормативній базі інших галузей права (цивільне, господарське, податкове, екологічне тощо), складно зрозуміти, в якому саме нормативно-правовому акті шукати те чи інше визначення. В сучасних умовах це полегшується процесами цифровізації, але не завжди є можливість скористатися такими «благами цивілізації». Можливо доцільно хоча б вказувати в примітці назву такого акту або напрямок його пошуку?

3. Було б цікаво, якби в роботі була запропонована певна сукупність правил, за допомогою яких може бути досягнута правова визначеність, особливо на рівні законотворчості. Оскільки автор розрізняє доктринальний, законотворчий та судовий рівень правової визначеності, то в розвиток попереднього питання постає наступне: а чи єдиний це може бути комплекс правил, чи вони мають відрізнятися в залежності від рівня.

4. На с. 96 авторка пропонує виключити з диспозиції ст. 113 КК України обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони – з метою ослаблення держави. Видається, що прийняття такої пропозиції ускладнить процес відмежування суміжних складів кримінальних правопорушень (ст.ст. 194, 277 КК України, тощо), що, своєю чергою, не сприятиме правовій визначеності. Напевно, слід казати про більш чіткі ознаки цієї мети

Людмила МОСТЕПАНЮК:

5. Авторка зазначає, що для встановлення проблематики забезпечення правової визначеності в КК вона буде розглядати окремі кримінально-правові інститути та види кримінальних правопорушень на предмет дотримання законодавцем балансу правової визначеності та невизначеності під час формулювання відповідних кримінально-правових приписів. Як впливає зі змісту роботи, такими стали інститут співучасті (Розділ VI «Співучасть у кримінальному правопорушенні») та положення розділу I Особливої частини 11 КК «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України». Виникає питання: чим обґрунтовується такий вибір дисертантки? Чому не було вивчено на предмет дотримання законодавцем балансу правової визначеності та невизначеності під час формулювання відповідних кримінально-правових приписів такі інститути Загальної частини, до прикладу, як обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (в роботі авторка неодноразово згадує про необхідну

оборону) чи множинність кримінальних правопорушень? Чому вибір здійснено на користь кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, а не на досить актуальні сьогодні кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку?

6. У роботі представлена достатня кількість вагомих теоретичних надбань та висновків, спрямованих на посилення правової доктрини та практики, наявний акт впровадження у правозастосовну діяльність Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, зазначено про перспективні напрями використання результатів дослідження у науково-дослідній діяльності (для подальшого вивчення проблематики правової визначеності

у кримінальному праві) та правотворчій діяльності (під час напрацювання змін та доповнень до КК України в частині забезпечення правової визначеності). Але в дисертації відсутні конкретні пропозиції щодо внесення змін до чинного кримінального законодавства. Робота б лише виграла від конкретних пропозицій, а прикладні аспекти досліджуваної проблематики набули б належним чином сформульовані. Наголошуючи на практичній важливості здійсненого дисертанткою дослідження, слід уточнити, які пропозиції щодо вдосконалення діючого законодавства були обґрунтовані авторкою.

7. З огляду на європейську інтеграцію України важливого значення набуває дослідження міжнародно-правового забезпечення правової визначеності.

В контексті подальших наукових досліджень правової визначеності дисертантці доцільно більше приділити уваги аналізу досвіду 12 функціонування вказаного явища в зарубіжних країнах, особливо в країнах Європейського Союзу, посилити обґрунтованість своїх висновків прикладами конкретних заходів, які вживаються вказаними країнами задля удосконалення правової визначеності. Тому актуальним та витребуваним як з наукової, так і з практичної точок зору було б розширення меж дослідження шляхом здійснення компаративістського аналізу, включивши до нього і аналіз особливостей правової визначеності в міжнародному вимірі та практиці міжнародних судових установ.

Дмитро ГОРБАЧОВ:

8. Щодо концепту «правової предиктивності» та «толерантності до невизначеності»: авторка вперше виокремлює категорію «правової предиктивності» та вказує на необхідність формування «толерантності до правової невизначеності». Разом з тим, у роботі доцільно було б більш чітко розмежувати межі такої толерантності. Виникає питання: чи не створить закріплення готовності правозастосувача «працювати з невизначеністю» додаткових ризиків для суб'єктивного розширення судової дискреції, що може суперечити класичному розумінню принципу *nullum crimen, nulla poena*

sine lege?

9. Щодо зворотної дії результатів судового тлумачення Верховного Суду: у положеннях новизни обґрунтовується можливість зворотної дії в часі більш сприятливого для особи тлумачення норм Верховним Судом. Проте вбачається за доцільне детальніше дослідити процедурні аспекти реалізації цього положення. Зокрема, потребує додаткового з'ясування питання про те, як саме має вирішуватися колізія, якщо правовий висновок Верховного Суду змінюється кілька разів протягом тривалого розгляду справи, і чи не порушує це принцип остаточності судового рішення (*res judicata*).

10. Щодо процедурно-організаційних пропозицій стосовно Науково-консультативної ради: авторка пропонує встановити обов'язковість врахування думки більшості членів Науково-консультативної ради для суддів касаційної інстанції або вимогу щодо детального спростування наукової думки в судовому рішенні. Це положення є цікавим, проте дискусійним з точки зору принципу незалежності судової влади. Доцільно було б уточнити, чи не призведе така «інституціоналізація» наукової думки до фактичного перетворення Науково-консультативної ради на суб'єкт правосуддя, що не передбачено Конституцією України.

11. Щодо диференціації дефініцій на фундаментальні та конкретні: Заслуговує на увагу запропонований поділ дефініцій на фундаментальні (Загальна частина) та конкретні (Особлива частина). Однак наукова новизна виграла б від глибшого аналізу ситуацій, коли конкретні дефініції Особливої частини вступають у змістовне протиріччя з фундаментальними засадами Загальної частини. Варто було б уточнити пріоритетність цих дефініцій у разі виникнення складної правової колізії при кваліфікації злочинів.

12. Щодо тези про однакову міру визначеності та невизначеності будь-якого припису: у висновках стверджується, що «не можна сказати, що певний припис є невизначений чи визначений – кожен з них однаковою мірою може бути як визначеним, так і невизначеним». Така позиція видається надто радикальною і дискусійною. Якщо будь-який припис «однаковою мірою» є невизначеним, то це ставить під загрозу саму ідею *nullum crimen sine lege* (немає злочину без закону). Рецензенту вбачається за необхідне уточнити, чи існують у КК України норми, де рівень визначеності все ж таки має домінувати над невизначеністю.

Роман КВАША:

13. Авторка зазначає, що доктрина не є джерелом права в Україні, але водночас стверджує, що вона має обов'язкове значення для правозастосовних органів. Тут вбачається логічна та юридична суперечність. Якщо доктрина не є джерелом права, вона не може мати обов'язкового значення у класичному розумінні. Рецензент вважає за необхідне уточнити характер цієї обов'язковості: чи є вона юридичною, чи суто інтелектуально-авторитетною.

14. Дисертантка стверджує, що правові висновки Верховного Суду

мають ґрунтуватися на доктринальних положеннях, які підтримуються «більшістю науковців» та «ґрунтуються на здоровому глузді». Проте в юридичній науці

поняття «здоровий глузд» та «більшість» є суб'єктивними та важко вимірюваними. Рецензент вважає, що такий підхід може створити додаткову невизначеність: яким саме чином суддя має визначати наявність цього консенсусу? Доцільно було б запропонувати більш конкретний механізм верифікації доктринальної єдності.

15. У висновках згадується «більша половина членів НКР». Проте НКР складається з фахівців різних галузей права. Доцільно було б уточнити, чи враховується специфіка спеціалізації: чи має думка більшості «цивілістів» у складі Ради бути обов'язковою для суддів ККС у кримінальному провадженні, чи йдеться лише про фахівців-криміналістів? Це питання є важливим для практичної реалізації пропозицій авторки.

16. Твердження авторки про те, що поширення інформації у Facebook чи Twitter не може вважатися «використанням ЗМІ» (ч. 3 ст. 436-2 КК України), є актуальним, але потребує додаткової дискусії. Враховуючи сучасні реалії, де охоплення аудиторії в соцмережах часто перевищує тиражі традиційних газет, така позиція може виглядати як «технічне» звуження відповідальності за пропаганду агресії. Варто було б обґрунтувати, чому саме формальна реєстрація медіа має бути більш пріоритетною за фактичну масовість поширення інформації в контексті національної безпеки.

17. Авторка пропонує виключити з диспозиції ч. 1 ст. 113 КК України таку ознаку, як мета ослаблення держави через її оціночний характер. Проте мета є суб'єктивною ознакою, що дозволяє розмежовувати диверсію від схожих за об'єктивною стороною майнових чи техногенних злочинів. Виникає питання: чи не призведе видалення цієї мети до втрати специфіки диверсії як злочину проти основ національної безпеки та перетворення її на загальнокримінальне знищення майна?

18. На думку дисертантки, дефініції з примітки однієї статті (наприклад, поняття публічності зі ст. 111-1 КК України) можуть використовуватися для тлумачення ознак суміжних складів (наприклад, передбаченого у ст. 436² КК України). Це положення є дискусійним, оскільки такий підхід може порушити принцип законності. Вбачається за необхідне уточнити, чи не призведе таке аналогічне застосування приміток до розширювального тлумачення норм, що є небажаним у кримінальному праві.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» німає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада PhD 12959 присуджує Наталії ПАНЧЕНКО ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Окремих думок члени разової ради не висловлювали.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Анатолій МУЗИКА

